

Отже, українська усна народна творчість – наскрізно гуманістична. Фольклорні тексти слугують не тільки джерелом пізнання національних духовних цінностей, а й виступають своєрідним кодексом законів народної культури, народної моралі, що є незаперечними, незнищенними і сакральними для представників українського етносу.

Література

1. Беценко Т. П. Мова українських народних дум: Словник текстово-образних одиниць/ Т. П. Беценко . - Суми, 2016
2. Гарасим Я. Національна самобутність естетики українського пісенного фольклору/ Ярослав Гарасим. – Львів, 2010. – 376 с.
3. Грица С. Й. Мелос української народної епіки / С. Й. Грица. – К.: Наукова думка, 1979. – 248 с.
4. Данилюк Н. Поетичне слово в українській народній пісні: монографія/ Ніна Данилюк. - Луцьк: Волин націон.університет ім. Лесі Українки, 2010. - 512 с.
5. Добрий вечір тобі, господарю (Колядки та щедрівки). – Харків: Фоліо, 2003. – 249 с.
6. Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова/ С. Я. Єрмоленко. - К. : Наук. думка , 1987. – 245 с.
8. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови)/ Світлана Єрмоленко. – К.: Довіра, 1999. – 431 с.
9. Житецкий П. Мысли о народных малорусских думах/ П. Житецкий. – К., 1983. – 249 с.
10. Кирдан Б. Поетика української епіки / Борис Кирдан // Народна творчість та етнографія. - 1992. - №4. – С.14-19
11. Рильський М. Героїчний епос українського народу / Максим Рильський. Фольклористика, теорія перекладу, мовознавство. Т.16. – К., 1967. – С. 132 - 163
12. Савур-могила. Легенди і перекази Нижньої Надніпрянщини / Упоряд. і автор приміток В. А. Чабаненко. – К.: Дніпро, 1990. – 261 с.
13. Украинские народные думы. - М.: Наука, 1972. – 600 с.

**Елла Бистрицька,
Надія Волік,
(Тернопіль, Україна)**

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ КАПЕЛАНСТВА В УКРАЇНІ

У статті висвітлено етапи становлення інституту капеланства в Україні, що характеризуються прийняттям законодавчих документів та створення відповідних організаційних структур

Від 1991 р., часу проголошення незалежності України та утвердження принципу свободи віросповідання, постало питання організації душпастирської опіки серед військовослужбовців. Були створені різноманітні консультативні органи, які на меті з'ясувати закордонний досвід та запропонувати шляхи створення інституту капеланства в Україні, беручи до уваги її поліконфесійність.

Перший період становлення інституту капеланства тривав з 1992–2008 рр. Його можемо охарактеризувати, як початок в налагодженні співпраці церков та релігійних організацій із військовими частинами, здебільшого він мав безсистемний характер і проводився у формі конференцій.

Власне зародження інституту капеланства відбулося у 1994 р., коли Національний інститут стратегічних досліджень спільно з Інститутом історії релігії провели

науково-практичний симпозіум «Духовно-гуманітарні проблеми розбудови Збройних Сил України» (12 травня, Львів). Саме тоді був заснований консультативний орган «Міжцерковна рада з питань душпастирської роботи в збройних формуваннях України» [19]. Відбулась також спроба створити постійний консультативний орган різних конфесій у справах душпастирства в Збройних Силах України (далі – ЗСУ) [16].

В наступні роки були проведені різноманітні конференції - «Армія і духовність: свобода совісті та віровизнання» (1995 р, Київ), II Міжнародна науково-практична конференція «Християнська любов та військовий обов'язок» (1997 р., Київ) [12, с. 118–123], «Практика формування особи військовослужбовця та створення умов успішного виконання військового обов'язку: християнський досвід» (1999 р., Київ), на яких піднімалися питання пов'язані із задоволенням релігійних прав і свобод в армії, запровадження інституту військового священства та необхідність налагодження взаємовідносин держави, церкви і армії [1, с. 23]. Наприклад, на конференції у 1999 р. присутні звернулися до Президента України з пропозиціями розробити концепцію духовно-пастирської діяльності військових священників у збройних формуваннях України й на основі узгодженої Концепції внести зміни до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»; на основі цих змін створити положення про інститут військових священників у військових структурах та внести доповнення до Статутів ЗСУ; створити під егідою Державного комітету України у справах релігій або ж Всеукраїнської ради церков та релігійних організацій відповідний орган, що буде відповідати за здійснення душпастирської опіки у війську; започаткувати відкриття при військових частинах храмів, капличок для проведення богослужінь тощо [7, с. 177-189].

На жаль впродовж наступних семи років справа про заснування інституту капеланства не розглядалася на державному рівні. Очевидно, що державні інституції не були зацікавлені у запровадження капеланської служби. Відтак представники різних конфесій першими проявили ініціативу. Розпочався другий етап становлення інституту капеланства в ЗСУ, який тривав протягом жовтня 2008 р. – до початку 2014 р. [2].

11 –13 жовтня 2000 р. у Львові відбулась Ювілейна міжнародна військово-християнська конференція, присвячена 2000-літтю Різдва Христового, на якій представниками Української Православної Церкви Київського Патріархату (далі – УПЦ КП), Української Автокефальної Православної Церкви (далі – УАПЦ), Української Греко-Католицької Церкви (далі – УГКЦ), Римо-Католицької Церкви (далі – РКЦ) було прийнято рішення про утворення Всеукраїнського міжконфесійного релігійного християнського військового братства, яке офіційно розпочало свою діяльність в грудні 2000 р. (далі – Братство). Метою Братства було не лише домагатись від державної влади запровадження інституту військового духовенства, але й виробити спільний підхід до задоволення духовних потреб своїх вірних [3].

Перший проект, який здійснило Братство впродовж 2000–2004 рр., була підготовка капеланів для ЗСУ. Навчання здійснювалось протягом чотирьох тижнів, а загальний обсяг навчальних годин одного курсу сягав 200 год. Слухачі отримали знання щодо суто військових питань: з військової психології, практики роботи військового священника у армії США, міжнародного гуманітарного права, з воєнної доктрини України, структури ЗСУ та призначення видів збройних сил. Заняття проходили не лише в Києві, а й у Львові і Хмельницькому. Кожен випускник отримав сертифікат про закінчення курсу та спеціальний сертифікат курсу міжнародного гуманітарного права, виданий Делегацією міжнародного комітету Червоного Хреста в Україні. Слухачами курсів були більше 150 священників та семінаристів різних конфесій [7, с. 177-189].

З огляду на таку ініціативу «знизу», у 2006 р. Міністерство оборони України видало Директиву № Д-25 «Про впорядкування питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України», а 1 листопада 2008 р. у структурі Департаменту гуманітарної політики Міністерства оборони України було створено сектор роботи з релігійними організаціями. Відтак, 10 листопада того ж року був підписаний Меморандум

про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців ЗСУ спільно із сімома конфесіями, віруючі яких служать у ЗСУ [18, с. 2–65].

Наступного року відповідно до наказу Міністра оборони України № 115 від 17 березня 2009 р. було створено Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України (далі – РдпО), завдання якої – налагодження ефективнішої співпраці релігійних організацій, вироблення єдиних підходів до запровадження інституту військового капеланства [10, с. 84]. РдпО було розроблено низку нормативно-правових актів – «Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України» [11] (затверджена наказом Міноборони України від 22 квітня 2011 р.) та «Методичні рекомендації органам військового управління щодо залучення священнослужителів тих церков (релігійних організацій), віруючі яких служать у Збройних Силах України, до духовного, морально-етичного та військово-патріотичного виховання» (затверджених Міноборони України у лютому 2013 р.) [8], які визначили чіткий механізм процесу забезпечення права військовослужбовців у задоволенні релігійних потреб.

Сьогодні в країні чинною є Концепція душпастирської опіки у ЗСУ (наказ Міністра оборони України № 22 від 22 квітня 2011 р.), що декларує початок діяльності, спрямованої «на забезпечення душпастирської опіки з боку церкви (релігійних організацій) військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань» [6]. В першу чергу Концепція покликана вдосконалити механізми задоволення релігійних потреб військовослужбовців ЗСУ, визначити методологічні та методичні засади цієї діяльності [9].

Чергове засідання РдпО відбулося 5 червня 2013 р. У засіданні взяли участь уповноважені представники РКЦ, УПЦ КП, УАПЦ, УГКЦ, Всеукраїнського Союзу Церков Євангельських Християн-баптистів, Духовного управління мусульман України. Учасники внесли пропозиції щодо проведення спільних заходів та розроблення єдиної програми навчального курсу підготовки військового священника й затвердили Кодекс військового священника (капелана) [5].

Нагальна потреба вирішення питання присутності військових капеланів набула актуальності з часу анексії Криму та розгортання військових дій на території Східної України. Відтак, з липня 2014 р. розпочався третій етап становлення інституту капеланства, який триває до сьогодні. 2 липня 2014 р. Кабінет Міністрів України видав Розпорядження № 677-р «Про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗСУ, Національній гвардії, Державній спеціальній службі транспорту та Державній прикордонній службі» [15], «Положення про службу військового духовенства у ЗСУ» (Наказ № 40 від 27 січня 2015 р.) [13]. В січні 2017 р. «Положення...» від 2015 р. втратило чинність, натомість Міністром оборони України генералом армії України С. Полтораком було підписано нове Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗСУ (далі – Положення 2017 р.) [14]. Зазначимо, що в обох документах визначаються основні напрями діяльності та завдання військового священника (капелана), основні вимоги до кандидата, права та обов'язки. Однак, Положення 2017 р. є узагальнюючим, натомість Положення 2015 р. містить більше конкретних вимог, пов'язаних з Інститутом капеланства в ЗСУ.

З огляду на потребу організації капеланства у ЗСУ, починаючи від 1999 р. у внутрішній структурі церков та релігійних об'єднань були створені підрозділи, які мали займатися співпрацею з силовими структурами. Так, в УПЦ було засновано у 1999 р. Синодальний відділ із взаємодії зі Збройними силами та іншими військовими формуваннями України, головою якого є митрополит Білоцерківський і Богуславський Августин. УПЦ КП у своїй структурі мало Синодальне управління духовно-патріотичного виховання у зв'язках із Збройними Силами та іншими військовими формуваннями України (засновано 1999 р.), яке очолив протоієрей Димитрій Садов'як, доктор теології проректор КДА. В УГКЦ капеланську опіку координує Департамент патріаршої курії УГКЦ у справах душпастирства силових структур України (утворено у 2006 р.). Керівником Департаменту призначено Владика Михайла (Колтуна), а референтом для душпастирства у Збройних Силах України є о. Любомир (Яворський).

Прийняття відомчих документів, зокрема ЗСУ, сприяло створенню організаційних основ офіційного функціонування капеланської служби, неохідність якої зростає в період російсько-української війни. Згідно зі статистичними даними на грудень 2016 р. [4, с. 23] кількість капеланів від різних конфесій у зоні АТО була наступною:

Церква	Священики капелани	Священики волонтери	Диякони, помічники, семінаристи, активісти
УПЦ КП	295	14	
УАПЦ	5	27	
УГКЦ	123	30	9
УПЦ МП	8	28	
РКЦ	4	7	
ВСО ЄХБ	12	1	18
ВСЦ ХВС-П	23	18	28
Інші християни (в т.ч. з неідентифікованою релігійною ідентичністю)	52	35	85
Всього	521	150	140

Питання про прискорення створення інституту капеланства в Мінобороні, Нацгвардії та Держприкордонній службі обговорювалося на зустрічі Президента України з представниками Всеукраїнської ради церков та релігійних організацій, яка відбулася 23 квітня 2016 р. Президент Петро Порошенко під час зустрічі з керівниками церков і релігійних організацій доручив Міністерству оборони прискорити розробку положення про капеланство у Збройних Силах України та інших силових структурах [17].

У лютому 2017 р. розпочали роботу офіційні навчальні курси для капеланів на базі Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів), які проводили представники Королівської Капеланської служби Канади. Навчальний курс об'єднав 20 капеланів, які представляли дев'ять різних конфесій. Організатори навчання мали на меті допомогти випрацювати схему, за якою функціонуватиме Капеланська служба в Україні і визначити основні пункти, які потім будуть відображені в законі про військове духовенство [20].

Відзначимо, що інститут військового капеланства сьогодні займає особливе місце у нашому суспільстві. Не маючи законодавчого оформлення ця структура діє переважно з ініціативи самого духовенства. Відтак, служіння військових капеланів не обмежується тільки перебуванням на передовій. Від самого початку вони взяли на себе роль волонтерів, які привозили гуманітарну допомогу потерпілим через військові дії. Важливим елементом у капеланському служінні стала підтримка контактів з родинами військовослужбовців. Можна виділити також роботу із пораненими, адже військові священики служать й у медичних установах, де попри виконання своїх обов'язків, займаються пошуком необхідних медикаментів. Капелани і місцеве духовенство почали організовувати спеціальні програми духовного відновлення при монастирях, курси реабілітації при церковних спільнотах, соціальні акції тощо.

Діяльність військових капеланів вийшла далеко за межі безпосереднього служіння у військових частинах, на передовій, полігонах. Капелани стали містком між військовослужбовцями і громадами, вони стали тими, хто чесно розповіли про війну і перебіг подій і тими, хто вивів релігійні організації на новий рівень діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко В., Котлярова Т. Релігійно-церковне життя в Україні: особливості відродження та розвитку // Пріоритети державної політики в галузі свободи совісті:

- шляхи реалізації: Зб. наук. матеріалів / Держ. ком. України у справах національностей та релігій, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во «Світ Знань», 2007. С. 13–42.
2. Владиченко Л. Досвід упровадження військового священства (капеланства) у Збройних силах України // Схід. 2014. № 1. С. 180–185. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Skhid_2014_1_34.pdf
  3. Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнко-військове братство URL: <http://viraichestv.com.ua/>
  4. Калениченко Т., Коханчук Р. Бути поруч: основи військового капеланства для військових і волонтерів / Т. Калениченко, Р. Коханчук // «Київське Богоявленське Ставропігійне Братство». – К., 2016. 42 с.
  5. Кодекс військового священика (капелана). URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1246%3A1&catid=63%3Aava&Itemid=86&lang=uk
  6. Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskisty/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumenti-ta-metodichni-rekomendaczii/2014/07/08/konczepczya-dushpastirskoi-opiki-u-zbrojnih-silah-ukraini/?attempt=1>
  7. Коханчук Р. Душпастирська опіка військових. – К., 2004. С. 220.
  8. Методичні рекомендації з вирішення окремих питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців ЗСУ. URL: <http://kapelanstvo.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-z-vyrishennya-o/>
  9. Міністерство оборони України затвердило Концепцію душпастирської опіки у Збройних Силах України, 27 квітня 2011 р. URL: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/faith_and_weapon/42062/
  10. Непіпенко Л. Ідентичність і капеланство в Україні // Честь і закон. 2013. № 2. С. 82–87.
  11. Основні аспекти Концепції душпастирської опіки у Збройних Силах та інших військових формуваннях України. URL: <http://archiv.orthodox.org.ua/page-1671.html>.
  12. Перехейда В. Тижневик «Освіта» про капеланство у Збройних Силах України / В. Перехейда // Наукові записки Інституту журналістики. – К., 2006. Т. 23. С. 118–123.
  13. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах [...], Міноборони України; Наказ, Положення від 27.01.2015 № 40. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0161-15>.
  14. Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах [...], Міноборони України; Наказ, Положення від 14.12.2016 № 685. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17>.
  15. Розпорядження Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії, [...], Кабінет Міністрів України, Розпорядження від 02.07.2014 № 677-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/677-2014-%D1%80>. Назва з екрана.
  16. Садов'як Д. Церква і військо в Україні: шляхи співпраці URL: <http://www.kievpatrarmy.org.ua/statti/165-cerkva-i-viysko.html>. Назва з екрана.
  17. У Національній гвардії запроваджують службу капеланства. URL: http://zik.ua/news/2017/02/17/u_natsionalniy_gvardii_zaprovadzhuuyut_sluzhbu_kapelanstva_1045733
  18. Церква і суспільство в Україні: проблеми взаємовідносин [Текст] // Національна безпека і оборона. – 2000. № 10. С. 2–65.
  19. Церкви і українська армія. // Кримська світлиця. – 1994. 13 серпня.
  20. Якубовська В. «Інститут капеланства у нас народжується в складних умовах». Інтерв'ю з о. Іваном Заяцем, Головним військовим капеланом Львівської архієпископії. URL: http://rkc.lviv.ua/news_view-Instytut_kapelanstva_u_nas_narodzhuyetsya_v_skladnux_umova

Оксана Боднар
(Тернопіль, Україна)

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТА АКсіОЛОГІЧНИЙ ВИМІР АНАЛІТИКИ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ

Оскільки регіональні системи середньої освіти є складовими загальнодержавних суспільних інституцій, їх розвиток відбувається безпосередньо під впливом соціально-економічних процесів світового розвитку та українського державотворення, досягнень сучасної педагогічної науки і філософських узагальнень. Сьогодні аксіологія у проекції філософської теорії цінностей ставить глибокі проблеми в управлінській діяльності, зокрема в аналітичних процесах.

Значення зв'язку управління з філософією, за твердженням В. С. Пікельної, полягає у тому, що саме філософія визначає методологічну основу, яка сприяє глибоке розуміння конкретно-історичного та системного підходів до розгляду сутності процесу управління [9, с. 38]. Л. М. Ващенко, підкреслює, що педагогічні помилки здебільшого бувають там, де відсутня достатня філософська база [2, с. 11].

Зародження аналітики та експертизи пов'язане з переходом пізнання світу від стадії чуттєво-емоційного (від сенсософери – сфери чуття) до його розуміння через логічне пояснення та обґрунтування (до ноосфери, сфери Розуму). На це наголошував В. І. Вернадський. Аналітика зароджувалась відразу як наука у сфері філософії, інтегруючи в собі окремі концепції експертизи.

Відомо, що вперше технологія аналітики почала моделювати свої обриси в діалогах Сократа, який доводив, що у процесі полеміки може з'явитись нове синтетичне знання. Згодом філософи різних шкіл намагались алгоритмізувати аналітичний процес через використання логіки. З появою філософської концепції наукового пізнання та зародження аналітики як науки розпочалась популяризація і впровадження логічних моделей пізнання. Важливим здобутком аналітики були ідеї, проголошені логічними позитивістами, основні принципи яких і досі використовуються в інформаційній аналітиці при побудові автоматичних систем. З появою аналітики оцінка в експертизі отримала потужний інструмент – логіку, що суттєво покращило якість аналітичних висновків.

Дискусії навколо аналітики в онтологічних, епістемологічних та етичних контекстах з XIV по XVII століття викликали до життя дослідження із психології та медицини щодо з'ясування сутностей мислєдіяльнісних процесів людини. На основі цього сформувалась думка про те, що можна розвивати аналітичні та оцінювальні здібності суб'єктів через навчання.

Основоположником аналітики вважають Аристотеля. Саме він назвав аналітикою вчення про словесні роздуми і звернув увагу на те, що аналітика як науки послуговується строгими силогістичними, доказовими роздумами і судженнями. Вагомим досягненням древньогрецької філософії було відокремлення поняття “аналітики” як науки та “аналізу” як методу.

Найважливішим інструментом аналітики є логіка, яка появилась як виклик практики і яку розглядали як метамовну компоненту, що давала змогу робити висновки про форму думки як результату мислення [7, с. 52]. До сих пір в аналітиці використовується традиційна (аристотелева) логіка та нетрадиційна. Саме логіка викристалізувала аналітичний (знизу-вверх) та синтетичний (зверху вниз) методи, які застосовуються в аналітиці.